
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בין משיחיות לציונות - 13031

תאריך עדכון אחרון 03-09-2018

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): עמנואל אטקס

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: etkes@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב' 9:30 - 10:15

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בחלקו הראשון יעסוק הקורס בתופעת המשיחיות. במסגרת זו נדון ברעיון המשיחי במקרא ובספרות חז"ל, ברעיון המשיחי בימי הביניים ובתנועות המשיחיות בימי הביניים ובראשית העת החדשה. בחלקו השני יעסוק הקורס ברקע ובגורמים לצמיחת התנועה הציונית ובביטויים שונים של הזיקה שבין הציונות למשיחיות.

מטרות הקורס:

הכרות עם התופעות ההיסטוריות של הרעיון המשיחי ושל התנועות המשיחיות, היכרות עם הרקע והגורמים לצמיחת הציונות, הבנת המורכבות של הזיקות בין משיחיות לציונות.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לדון בצורה ביקורתית ומתחכמת בשאלות של זהות יהודית בימינו.

דרישות נוכחות (%) :

נוכחות 100%

שיטת ההוראה בקורס: דיון בחומר הקריאה וניתוח של מקורות.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא
2. הרעיון המשיחי במקרא ובספרות חז"ל
3. הרעיון המשיחי בהגות ימי הביניים
4. תנועות משיחיות בימי הביניים ובראשית העת החדשה
5. הלאומיות האירופית כתופעה מודרנית
6. מבשרי הציונות במאה התשע עשרה
7. הרקע והגורמים לצמיחת הציונות - מאמנציפציה לאוטואמנציפציה
8. הציונות כפתרון לבעיית היהודים והיהדות - פינסקר, הרצל ואחד העם
9. מסורת ומודרנה באלטנוילנד של הרצל
10. האם היו הגאון מווילנה ותלמידיו הציונים הראשונים?
11. מקומה של המשיחיות בהגות הציונית החילונית
12. הציונות הדתית - בין הרב ריינס לרב קוק
13. התגובה החרדית לציונות
14. משיחיות דתית-לאומית בעקבות מלחמת ששת הימים

חומר חובה לקריאה:

1. גרשם שלום, להבנת הרעיון המשיחי בישראל, בתוך: מלחמת גוג ומגוג, משיחיות ואפוקליפסה ביהדות - בעבר ובימינו, בעריכת דוד אריאל-יואל, מיה ליבוביץ ועוד, תל אביב 2001, עמ' 323-335, (הגרסה המקורית והמלאה בתוך: גרשם שלום, דברים בגו, פרקי מורשה ותחיה, תל אביב תשל"ו, עמ' 155-190).
2. יוסף קלזנר, הרעיון המשיחי בישראל, תל אביב תש"י, חלק ראשון, פרקים ד, ה, עמ' 24-43, חלק שלישי, פרק א, עמ' 229-240, פרקים ד, ה, עמ' 252-267.
3. אביעזר רביצקי, "כפי כח האדם" - ימות המשיח במשנת הרמב"ם, בתוך: משיחיות ואסכטולוגיה, בעריכת צבי ברס, ירושלים תשמ"ד, עמ' 191-220.
4. גרשם שלום, שבת צבי והתנועה השבתאית בימי חייו, תל אביב תשי"ז, כרך א, עמ' 18-35, (קבלת האר"י והמיתוס שלה על גלות וגאולה).
5. מוטי בנמלך, שלמה מלכו, חייו ומותו של משיח בן יוסף, ירושלים תשע"ז, פרק א: עשרת השבטים בין שמועות לציפיות משיחיות, עמ' 33-49; פרק ג: דוד הראובני, עמ' 91-119.
6. שבת צבי, ויקיפדיה.
7. עדה רפפורט-אלברט, על מעמד הנשים בשבתאות, בתוך: הנ"ל, חסידים ושבתאים אנשים ונשים, ירושלים תשע"ה, עמ' 255-291.
8. חדוה בן ישראל, הלאומיות בראיה היסטורית, בתוך: הנ"ל, בשם האומה מסות ומאמרים על לאומיות וציונות, באר שבע תשס"ד, עמ' 3-31.
9. יעקב כ"ץ, לבירור המושג מבשרי הציונות, בתוך: הנ"ל, לאומיות יהודית מסות ומחקרים, ירושלים תשל"ט, עמ' 263-284.
10. יעקב כ"ץ, דמותו ההיסטורית של הרב צבי הירש קלישר, בתוך: יעקב כ"ץ, לאומיות יהודית מסות ומחקרים, עמ' 285-307.
11. יוסי גולדשטיין, סופות בנגב, בתוך: הנ"ל, אנו נהיה הראשונים, תולדות חיבת ציון 1881-1918, ירושלים תשע"ו, עמ' 38-52.
12. שמואל אטינגר, שורשי האנטישמיות בעת החדשה, בתוך: הנ"ל, האנטישמיות בעת החדשה, תל אביב תשל"ט, עמ' 1-27.
13. גדעון שמעוני, האידאולוגיה הציונית, ירושלים תשס"א, עמ' 81-104.
14. שלמה אבינרי, אלטנוילנד: תכנית פעולה, לא אגדה, בתוך: הנ"ל, הרצל, ירושלים תשס"ח, עמ' 144-172.
15. אביעזר רביצקי, הקץ המגולה ומדינת היהודים, משיחיות, ציונות ורדיקליזם דתי בישראל, תל אביב 1993, (על הרב אברהם יצחק הכהן קוק), עמ' 135-163; (על הרב צבי יהודה קוק), עמ' 170-182.
16. בנימין בראון, היחס לצינונות ולמדינת ישראל, בתוך: הנ"ל, מדריך לחברה החרדית, אמונות וזרמים, תל אביב 2017, עמ' 184-251.
17. אניטה שפירא, המוטיבים הדתיים של תנועת העבודה, בתוך: ציונות ודת, בעריכת שמואל אלמוג, יהודה ריינהרץ ואניטה שפירא, ירושלים תשנ"ד, עמ' 301-327.
18. יוסף שלמון, משיחיות ונורמליזציה במחשבה הציונית החילונית, בתוך: הנ"ל, אם תעירו ואם תעוררו, אורתודוקסיה במצרי הלאומיות, ירושלים תשס"ו, עמ' 289-301.

חומר לקריאה נוספת:

לקריאה נוספת - רשות

- בנימין אופנהיימר, מן האסכטולוגיה הנבואית לאפוקליפטית, בתוך: משיחיות ואסכטולוגיה, בעריכת צבי ברס, ירושלים תשמ"ד, עמ' 27-72.
- אפרים א' אורבך, חז"ל - פרקי אמונות ודעות, ירושלים תשל"א, עמ' 625-704.

אהרון זאב אשכולי, התנועות המשיחיות בישראל, ירושלים תשמ"ח.
גרשם שלום, שבת צבי והתנועה השבתאית בימי חייו, כרכים א-ב, תל אביב תשי"ז.
פאבל מצ'ייקו, ערב רב, פנים וחוף בוויכוח הפרנקיסטי, ירושלים תשע"ו.
גרשון בקון, פוליטיקה ומסורת, אגודת ישראל בפולין 1916 - 1936, ירושלים תשס"ה, פרק שלישי:
אידאולוגיה, דעת תורה וחבלי משיח, עמ' 48-63.
גדעון ארן, קוקיזם: שורשי גוש אמונים, תרבות המתנחלים, תיאולוגיה ציונית, משיחיות בימינו, ירושלים
2013.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 40 %
הגשת עבודה 60 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: